

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԵՐԳԵՐԻ ՄԵՋ

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՍ ՀԵՏ

Վաղուց թեև իմ հայացքը Անհայտին է ու հեռվում
Ու իմ սիրտը իմ մտքի հետ անհուններն է թափառում,
Բայց կարոտով ամեն անգամ երբ դառնում եմ դեպի քեզ՝
Մղկըտում է սիրտըս անվերջ քո թառամչից աղևկեզ,
Ու գաղթական զավակներիդ լուռ շարքերից ուժասպառ,
Ե՛վ գյուղերից, և՛ շենքերից՝ տըխտ՛ւր, դառարկ ու խավար,
Զարկվա՛ծ հայրենիք,
Զըրկվա՛ծ հայրենիք:

Խըռնվում են մըտքիս հանդեպ բանակները անհամար,
Տըրորում են քո երեսը, քո դաշտերը ծաղկավառ,
Ու ջարդարար ոհմակները աղաղակով վայրենի,
Ավարներով, ավերներով, խընջույքներով արյունի,
Որ դարձրին քեզ մըշտական սև ու սուգի մի հովիտ,
Խեղճ ու լալկան քո երգերով, հայացքներով անժըպիտ,
Ողբի՛ հայրենիք,
Ողբի՛ հայրենիք:

Բայց հին ու նոր քո վերքերով կանգնած ես դու կենդանի,
 Կանգնած խոհո՞ւն, խորհրդավոր ճամփին նորի ու հընի.
 Հառաչանքով սրբոյի խորքից խոսք ես խոսում Աստծու հետ
 Ու խորհում ես խորին խորհուրդ տաճանքներում չարաղետ,
 Խորհում ես դու էն մեծ խոսքը, որ տի ասես աշխարհքին
 Ու պիտ դառնաս էն երկիրը, ուր ձրգտում է մեր հոգին—

Հույսի՝ հայրենիք,
 Լույսի՝ հայրենիք:

Ու պիտի գա հանուր կյանքի արշալույսը վառ հագած,
 Հագա՛ր-հագար լուսապայծառ հոգիներով ճառագած,
 Ու երկնահաս քո բարձունքին, Արարատի սուրբ լանջին,
 Կենսաժըպիտ իր շողերը պիտի ժրպտան առաջին,
 Ու պոետներ, որ չեն պղծել իրենց շուրթերն անեծքով,
 Պիտի գովեն քո նոր կյանքը նոր երգերով, նոր խոսքով,
 Իմ նո՛ր հայրենիք,
 Հըզո՛ր հայրենիք...

ԱՎԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿՅԱՆ

ԷՅ, ԶԱՆ-ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Է՛յ, ջան-հայրենիք, ինչքա՛ն սիրում ես,
 Սարերըդ կորած երկնի մովի մեջ.
 Զրերըդ անո՛ւշ, հովերըդ անո՛ւշ,
 Մենակ բալերդ արուն-ծովի մեջ:

Քու հողին մեռնեմ, անգի՛ն հայրենիք,
 Ա՛խ, քիչ է, թե որ մի կյանքով մեռնեմ,
 Երենեկ ունենամ հագար ու մի կայնք,
 Հագա՛րն էլ սրբտանց քեզ մատաղ անեմ:

Ու հագար կյանքով քու դարդին մեռնեմ,
 Բալեքիդ մատա՛ղ, մատա՛ղ քու սիրուն.
 Մենակ մի կյանքը թո՛ղ ինձի պահեմ,—
 Է՛ն էլ քու փառքի գովքը երգելուն,—

—Որ արտուտի պես վե՛ր ու վե՛ր ճախրեմ
 Նոր օրվա ծեփդ, ազի՛զ հայրենիք,
 Ու անո՛ւշ երգեմ, բա՛րձր ու զիլ գովեմ
 Կանաչ արևըդ, ազա՛տ հայրենիք...

ԵՂԻՇԵ ԶԱՐԵՆՑ

ԵՍ ԻՄ ԱՆՈՒՇ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

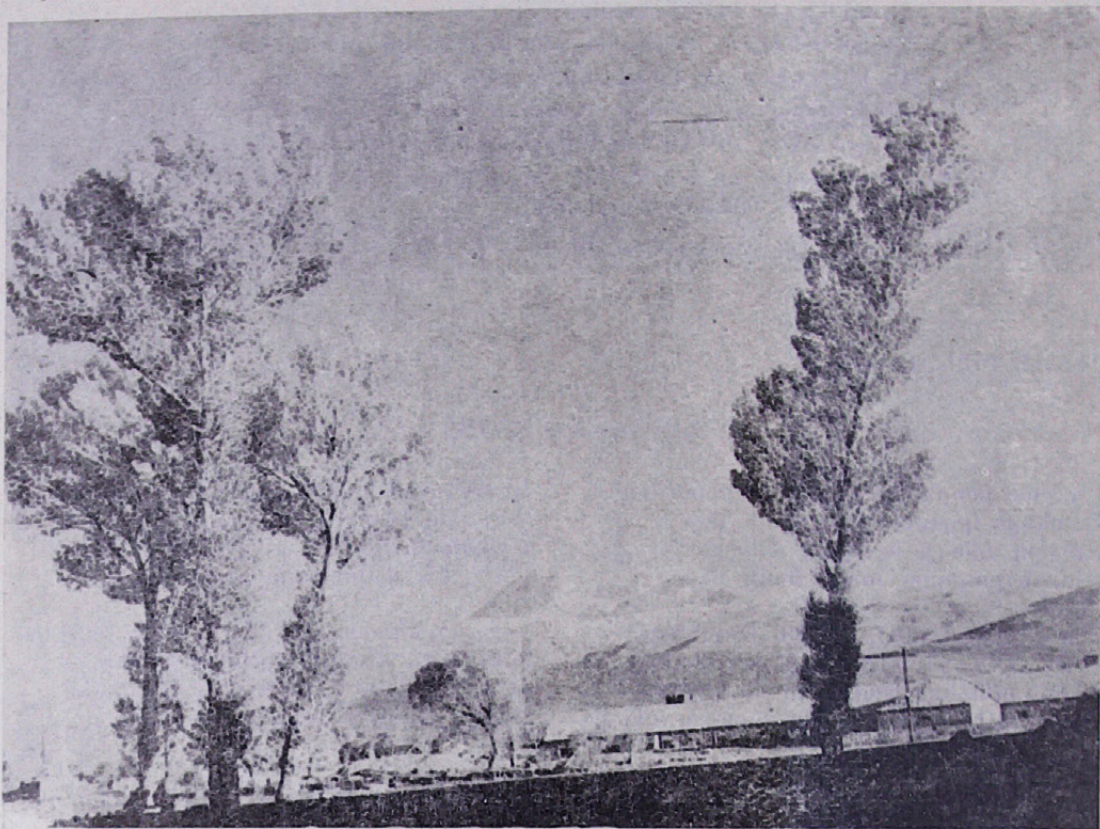
Ես իմ անուշ Հայաստանի արևահամ բարձ եմ սիրում,
 Մեր հին սագի ողբանվագ, լացակումած լարն եմ սիրում,
 Արնամամա՛ն ծաղիկների ու վարդերի բո՛ւյրը վառման,
 Ու ճախրյա՛ն աղջիկների հեզաճկուն պա՛րն եմ սիրում:

Սիրում եմ մեր երկինքը մուգ, ջրերը ջինջ, լիճը լուսե,
 Արևն ամուսն ու ձմովա վիշապաճա՛յն բուքը վսեմ,
 Մթում կորած խրճիթների անհյուրընկալ պատերը սև
 Ու հնամյա քաղաքների հագարամյա բա՛րն եմ սիրում:

Ուր է՛լ լինեմ—չե՛մ մոռանա ես ողբաճա՛յն երգերը մեր,
 Չե՛մ մոռանա աղոթք դարձած երկաթագիր գրքերը մեր,

Ինչքան էլ տ'ը սիրոս խոցեն արյունաբամ վերքերը մեր—
 Էլի՛ ես որք ու արևավառ իմ Հայաստան-յա՛րն եմ սիրում:

Իմ կարոտած արտի համար ո՛չ մի ուրիշ հեքիաթ չկա.
 Նարեկացու, Քուչակի պես լուսապսակ ճակատ չկա.
 Աշխա՛րհ անցի՛ր, Արարատի նման ճերմակ գագաթ չկա.
 Ինչպես անհաս փառքի ճամփա՛ ես իմ Մապի սա՛րն եմ սիրում:

Արագած. Մի տեսարան

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԾԻՐԱԶ

Ե Ր Ե Վ Ա Ն

Իմ հուշերի մի աչքի մեջ տրդատակերտ չքձաղ Անիին՝
 Էրեբունի բլրին կանգնած՝ ես հայում եմ Երևանին,
 Մի աչքովս ետ եմ հայում, մի աչքովս հայում առաջ՝
 Կըշտում եմ նորն ու հինը՝ զույգ աչքերով կշեռք դառած,
 Վեր ու վար եմ անում, սակայն, երկու թաթերն իմ կշեռքի,
 Զույգն էլ քանգի իրենց վրա վաստակն ունեն հալոց ձեռքի:

Օ՛, չեմ կարող ես մի աչքով նայել ընկած հին հրաշքին,
 Ում ավերակ մի տաճարն էլ հիացմունք է գոռոզ աչքին,
 Նորի տված պատառ հացս թեկուզ լինի կաթն էլ իմ մոր՝
 Նորից հինը մորս կեսն է, մյուս կեսը ելնողն է նոր,
 Ընկած մորից երես դարձնե՛մ, լավ է երես դարձնեմ կյանքից,
 Լավ է թաղվեմ, քան թե մի կեղծ շշուկ ծնվի իմ շրթունքից:

Ու նայում եմ Երևանին, կանգնած բլրին Էրեբունի,
 Հին Անիս է վերածնվում բարորի մեջ Երևանի,
 Վեր կամարվում ժայռաբարոյր հազարագեղ գմբեթվելով.
 Մի նոր հայոց հրաշք դառնում՝ մայր Անիին նմանվելով,
 Հազար ու մի եկեղեցիք փոխվում են ճոխ պալատների,
 Սուրբ զանգերի դողանջի պես ժխորն է բլուր հալ մուրճերի...

Ելնում է նորն հին ձևից, մասիսաչափ ձվից անմեռ,
 Մեծ Տրդատից՝ Թամանյանը, Թամանյանից նորերը դեռ,
 Ասես Մեարոպ Մաշտոցն ինքն է մոնումենտվում նոր արձանով,
 Վեր գմբեթվում հազարապուր, հազարաձայն Երևանով:

ՀԱՄՈ ՍԱՀՅԱՆ

ԵՐԳ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Թե հոկտեմբերյան դրոշի փայլից
 Չվառվեր ճակատն Արագածի,
 Իր մութ այրերում շունչը կփչեր
 Այրերի երկիր Հայաստանս:
 Մեր երդիկներից ծխի հետ մորից
 Չէր հյուսվի բույրը ցորեն-հացի,
 Ծեկ ժայռերի մեջ անհույս կհանգչեր
 Ժայռերի երկիր Հայաստանս:

Կհանգչեր անհույս և անհիշատակ,
 Կմեռներ և իր գերեզմանին
 Գիր չէր ունենա՝ մեարտայան ոսկյա
 Տառերի երկիր Հայաստանս:
 Իր երկինք մտած, քարձր սարերից .
 Գլխիվայր կընկներ վիհերը խոր
 Սարերին կանգնած, սարերի սովոր,
 Սարերի երկիր Հայաստանս:

Բոլոր կողմերից սրարշավ եկող
 Վայրի ցեղերին կույ կգնար
 Դարերից եկած, դարեր վաստակած,
 Դարերի երկիր Հայաստանս:
 Այրուծիների դոփյունների տակ
 Մամփեքին ընկած քար կմնար
 Քարից հաց քամող, քարին թև տվող,
 Քարերի երկիր Հայաստանս:

Էլ ո՛վ կարող է, ո՛վ կհանդգնի
 Վայրի մոլուցքով դարձնել նորից
 Ավերի երկիր, ցավերի երկիր,
 Խավարի երկիր՝ Հայաստանս,
 Երբ իր փառապանծ եղբայրների հետ
 Արև է տանում աշխարհներից,
 Արևին թիկնած, արևից շիկնած,
 Արևի երկիր Հայաստանս:

ՍԻԼՎԱ ԿԱՊՈՒՏԻԿՅԱՆ

ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ ԺԱՆԱՊԱՐՀԻ ԿԵՍԻՆ

(Հատվածներ)

Դու պիտի վրեժ առնես ապրելով,
 Ապրելով համա՛ռ, հազարապատի՛կ.
 Ավերումի դեմ՝ քո ստեղծելով,
 Ավեր Վանի դեմ՝ քո Երևանով,
 Աքսորների դեմ՝ խուլ անապատից
 Նորից տուն դարձող քո քարավանով,—
 Դու պիտի ապրես այսպե՛ս, սրանով:

Ծեփքի հանդում մորթված որբի տեղ՝
 Աշնակցի հարսի տասնըչորս որդով.
 Մշո դաշտի մեջ սևցած խոփի տեղ՝
 Քո տրակտորով, քո ծուփ-ծուփ արտով,
 Մարութա սարի մարած շոցի տեղ՝
 Յոթն աշխա՛րհ ծնող՝ քո յոթ կայանով.
 Տաթևի կուրցա՛ծ դարանցի տեղ՝

ՎԱՀԱԳՆ ԴԱՎԹՅԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Հայրենի երկիր, հայրենի իմ հող,
 Դու՝ մայրական ձեռք՝ օրոցք օրորող,
 Դու՝ անուշ խաղն իմ մինչև երեկո,
 Իմ ջրաղացը՝ ուռենու ներքո,
 Մորս հեքիաթի հրաշք երկիրը,
 Իմ՝ մեարդատառ առաջին գիրը,
 Հետո իմ սիրո առաջին բառը,
 Լուսնյակ գիշերը, այգու պատնեշը,
 Այն լավ աղջկա քնքուշ նազանքը,
 Իմ կարոտանքը, իմ երազանքը...
 Ու հետո, հետո այն ահեղ մարտում
 Դու՝ կովի տանող դրոշ ու երդում,
 Դու՝ կովի տանող ցասում ու հավատ,

Դու՝ անեղծ պատիվ, դու՝ խիղճ անա-
 րատ...
 Հետո այն օտար դաշտերից մարտի
 Դու՝ ինձ տուն կանչող հեռավոր քարդի,
 Դու՝ իմ լեռնային ջինջ լուսաբացը,
 Դու՝ իմ կրակը, գինին ու հացը,
 Դու՝ մաքուր-մաքուր ժպիտն իմ ման-
 կան,
 Դու՝ իմ ամցյալը, դու՝ իմ ապագան,
 Իմ հպարտությունն, իմ ներշնչանքը,
 Դու՝ ամբողջ, ամբողջ, ամբողջ իմ
 կյանքը...

ԱԼԻՍԻԱ ԿԻՐԱԿՈՍՅԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԱՌ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երկիր Հայաստան,
 Ես քեզ գրում եմ
 Բաւենու-Այրեւ հեռու քաղաքից,
 Մեր բաժանումից երկու տարի անց:

Եվ հուսով եմ ես,
 Որ իմ նամակը
 Քո արևներին
 Ու քո լեռներին դու պիտի կարդաս,
 Ինձ պատասխանի պիտի ջրերդ՝
 Մտերիմները
 Քո արմատներին...

Ինձ պատասխանի պիտի քո ոգին
 Եվ պատասխանի իր մեկ ու միակ
 Այն ճշմարտությամբ,
 Որ ի՛մն է նաև:

Երկիր Հայաստան,
 Դու կանչում ես ինձ,
 Քեզ է պահանջում ու քեզ է կանչում
 Նաև արյունս,
 Եվ ինձ տանջում է տենդը սպասման:

Ուրիշ, այլ սերեր
 Հուզում են միայն
 Ակնթարթները իմ ժամանակի,
 Քոնն է, Հայաստան,
 Ողջ անձեռնամուխ իմ ժամանակը
 Եվ ամենաջինջ
 Իմ արտասուքը:

Երկիր Հայաստան,
 Երբ ես ուզում եմ քո ամունք տալ,
 Իմ մեջ զարթոնում է մի թաքուն աղոթք՝
 Ամենահինը,
 Երբ քեզ եմ երգում,
 Իմ մեջ շարժումն է
 Սկսում քջիջն իմ ամենամոռ:

Չգիտեմ, ճշա՞մ,
 Թե՞ արտասուքիս խառնեմ լուելյայն
 Կարոտիս ցավը,
 Որ անանուն է:

Երագում եմ քեզ,
 Եվ էությանս թափանցիկ ամպը
 Քեզ է միանում
 Եվ գնում հավերժ մի լողարկությամ:

Դեռ քեզ չտեսած,
 Ծանաչում էի ես քո քարերը,
 Հետո քեզ տեսա,
 Քեզ շոշափեցի,
 Ծնչեցի ես քեզ,
 Լուծվեցի ջրում
 Եվ փոշի դարձա քամիներիդ մեջ:

Գիտեմ,
 Իմ ու քո միասնությունը
 Վաղընջական է:
 Ես կամ առաջին քո հուրերի մեջ:

Ապրել եմ ես քո
Հողմակոծ հողում
Որպես անխուսափ մի ճակատագիր:
Եվ պիտի մի օր վերադառնայի
Դեպի սկիզբս,
Գտնելու համար անմեղությունն իմ
Ու էությունն իմ՝
Անդաշն աշխարհի
Հարաքերակամ
Այս խաղերի մեջ:

Ես այդ աշխարհից
Գալիս եմ ահա,
Որ օրենքները ի կատար ածեմ՝
Իրերի շարժման օրենքները պարզ:

Քանզի այն ամենն,
Ինչ որ պատմում է
Մայր հողի մասին,
Ու արյան մասին,
Ամպի ու լեռան,
Հացի ու փառքի,
Աղի ու լույսի,
Երաժշտության,
Բանաստեղծության,
Արցունքի մասին,
Անդունդի մասին,
Սարսուռի մասին,
Ու քարի մասին,
Ինձ քո մասին է պատմում շարունակ:

Չէ՞ որ ես տեսա,
Թե Հրազդանը
Քարի ու ջրի հավերժ բախումով
Ինչ է նկարում,
Եվ ամպերի տակ տեսա բաբախը
Արարատ լեռան:
Արարատ լեռ՝
Ահեղ մի պայթյուն,
Որ ինձ հրկիզեց
Առանց լավայի...

Ինձ հարց են տալիս.
«Հայաստանն ի՞նչ է»...
Բայց մի՞թե այդքան հեշտ է բացատրել
Ամբողջությունը,
Մի՞թե հավատը մեկնաբանել է,
Թե ի՞նչ է Աստված...
Եվ ինչպե՞ս պատմել սարսուռի մասին,
Հավատքի մասին,
Եվ էությունը ինչպե՞ս մերկացնել,
Ցույց տալու համար
Կերպարը սիրո:
Հիմա ես ու նա
Միասնություն ենք
Ե՛վ ամբողջությամբ մեր ճշմարտության
Ե՛վ եթերային վեր երազներով,
Անցյալի դեմքով տանջահար ու հեզ

Եվ ճերմակ ու ջերմ օրորոցներով:

Եվ պահանջ չունենք խոսքի ու բառի,
Զի հոգիները լուրջության մեջ են
Միանում իրար:

Երկիր Հայաստան,
Ես բարձրացել եմ քո փառքի թևով,
Քո կորուստներով եղել արմաքամ,
Աղոթել եմ ես քո մայրերի հետ,
Քո վերքերի մեջ կսկիծ եմ եղել,
Ծնունդներիդ մեջ՝ բերկրություն մի՝
պարզ:

Հինգ հազար տարի
Քո տառապանքի հետ եմ ես եղել:
Եվ այս ամենը ինչպե՞ս բացատրել
Այն մարդկանց, որոնք
Ինձ հարց են տալիս.
«Հայաստանը քեզ դո՞ւր եկավ արդյոք»:

Ու ես այդ մարդկանց ուզում եմ ասել.
— Ես Հայաստանը ապրում եմ, մարդիկ,
Ապրում եմ նրա հնագույն մաշկով,
Բույրով մենավոր
Եվ զգում նրան իմ արմատներով:

Ես չգնացի նրան տեսնելու ու
հավանելու,

Գնացի այնտեղ նորից ծնվելու
Եվ որոնելու լույսն իմ նախնական
Եվ սկսելու իմ զրո դարից:
Դու, որ ինձ գիտես
Եվ հասկանում ես իմ ճիշդ անգամ,
Գիտե՞ս, թե որքան դժվարանում եմ
Քո մասին խոսել
Աշխարհիկ լեզվով.—

Մեր հանդիպումը
Ամենավերին
Երկինքներում է,
Որտեղ խոսում են,
Սակայն չեն զգում բայերի կարիք:

Եվ դրա համար
Ես իմ լուրջան աղոթքներով եմ
Միշտ քեզ ողջունում,
Ի՛մ ինքնապատկեր:

Ու քեզ օրհնելով,
Ես ինձ եմ օրհնում,
Քեզ վերապրելով,
Վերապրում եմ ինձ,
Եվ ճիշտ, ճիշտ
Այդ դու ես, որ կաս,
Հայրենի իմ հող
Եվ իմ դրոշակ՝
Երկիր Հայաստան:

Թարգմ.՝ ՎԱՀԱԳՆ ԴԱՎԹՅԱՆ